

MIQUEL CRUSAFONT. **Historiador i numismàtic**

Passió per les monedes

El president de la Societat d'Estudis Numismàtics de l'Institut d'Estudis Catalans acaba de publicar el «Catàleg general de la moneda catalana» (2009), una obra única

XAVIER CORTADELLAS

De gran, Josep Pla no es va cansar mai d'escriure que el més important de tot era la moneda. Miquel Crusafont s'ho mira d'una altra manera, però fa tot l'efecte que pensa el mateix. Trobaríem més d'algun altre punt de contacte entre ells dos: la passió, l'amor pel país i el rigor d'una feina ben feta. Fa més de trenta anys que Crusafont estudia les monedes encunyades als Països Catalans, una forma quasi inèdita d'entendre la nostra història.

—«El meu itinerari és una mica complicat. Vaig publicar el primer article de numismàtica el 1974, però vaig començar estudiant farmàcia perquè tant la meva mare com el meu pare eren farmacèutics. Molta gent sap que Miquel Crusafont, el meu pare, era també paleontò-

Monedes i medalles

Miquel Crusafont i Sabater (Sabadell, 1942) va estudiar enginyeria industrial superior, va treballar durant quinze anys d'enginyer i va començar a interessar-se per la numismàtica passats els trenta. És doctor en història i dirigeix Acta Numismàtica. Entre altres llibres, ha publicat *La numismàtica de la corona catalano-aragonesa medieval* (1982), *Història de la moneda de la Guerra dels Segadors* (2001) i *Medalles commemoratives dels Països Catalans i de la corona catalano-aragonesa* (2009).

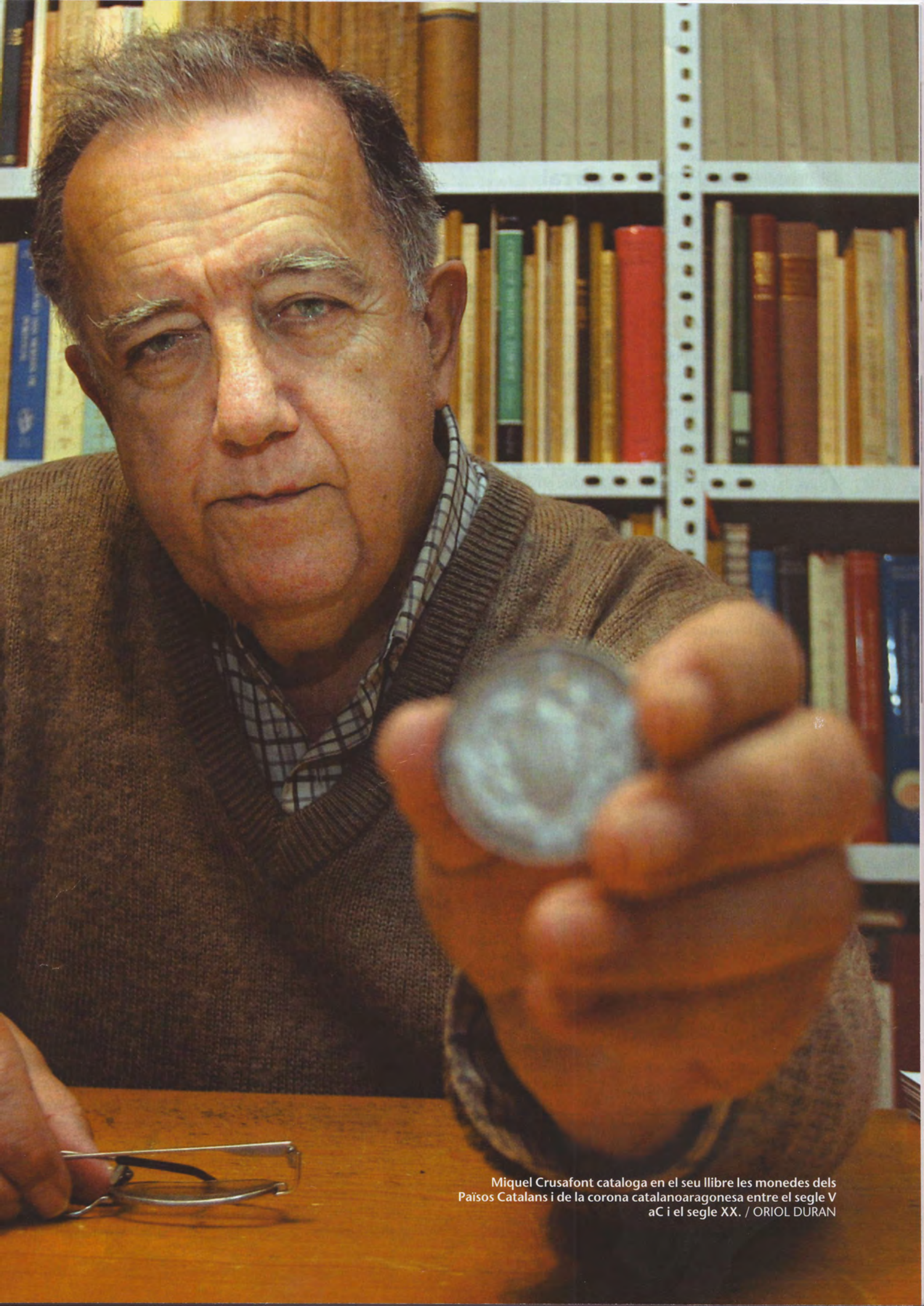
leg, però, si no hagués estat farmacèutic, no hauria pogut investigar.»

—Sembla que la situació no ha millorat gaire. A la introducció del *Catàleg general de la moneda catalana* deixa molt clar que els numismàtics no tenen ajudes.

—«Ben poques. Hem de fer el llibre, hem de trobar la manera d'editar-lo i després, encara, el gran problema és que la gent sàpiga que existeix. El *Catàleg*... m'ha costat quatre anys de feina. Dec haver fet uns quinze llibres sobre monedes, però no compto aquells en què he fet de curador o els que són divulgatius, com uns que vaig escriure arran de les Olimpíades de Barcelona, quan es van fer unes monedes al·lusives als jocs.»

—Són monedes catalanes?

—«Em sembla que no. Són

Miquel Crusafont cataloga en el seu llibre les monedes dels Països Catalans i de la corona catalanoaragonesa entre el segle V aC i el segle XX. / ORIOL DURAN

MC

monedes espanyoles que es van fer amb motiu de les Olimpíades. Per ser catalanes, no n'hi ha prou que es facin a Barcelona, han d'haver estat emeses per un organisme català o almenys tenir uns trets diferencials clars.»

—Però el seu *Catàleg* comença amb els ibers.

—«Els ibers són els nostres antecedents monetaris. Catalunya apareix més tard, però tothom té uns antecedents. Els catalans també. Una altra cosa és el que passa un cop ens convertim en una colònia, per entendre'ns. A la Fira de Mostres del 1957, Franco va fer monedes a Catalunya. En lloc de l'estrelleta on es posava l'any, ell hi va fer posar «BA» perquè havien estat encunyades a Barcelona. Però, és clar, no eren catalanes. Les van encunyar a la mateixa fira, amb una premsa que havia estat de la Casa de la Moneda de Barcelona. Ja sap que les primeres premses d'encunyar monedes d'Espanya es van fer a Barcelona l'any 1840?»

—Ni idea.

—«En numismàtica els catalans sempre hem estat uns avançats. L'actual edifici de la Seca o Casa de la Moneda de Barcelona ja existia al segle XV. Felip V va suprimir la moneda catalana, però en diferents moments i per diferents motius, es van continuar encunyant monedes.»

—I he d'entendre que aquestes monedes són catalanes?

—«N'hi havia que eren típicament espanyoles, però també d'altres en què hi havia l'escut de Catalunya i hi posava Principat de Catalunya. Aquestes són catalanes, tenen algun tret diferencial.»

—On era aquesta Casa de la Moneda?

—«Avui encara hi ha l'edifici. És al carrer de la Seca, al Born. Una seca és una casa o un taller

Del croat al pirral

Ningú no ensenya història de la moneda a les universitats catalanes. «Volen fer història econòmica sense saber res de monedes», ens diu Miquel Crusafont, que és molt crític amb la unió monetària europea. «Ara, estem a cavall de les irregularitats que hi pugui haver a cada país. A l'estat català, en canvi, hi havia un sistema més perfecte. A tots els territoris hi havia una unitat comuna per a tothom: el florí d'or, que

Miquel Crusafont. / ORIOL DURAN

era semblant al florí de Florència i que era la moneda del gran comerç. Cada regne feia una moneda de billó diferent, que era la moneda de la vida quotidiana. A més, cada regne tenia la seva moneda de plata de valors equivalents i que era la moneda de valor mitjà. A Catalunya, aquesta moneda era el croat; a València i a Mallorca, el ral; a Sardenya, l'alonsí, i a Sicília, el pirral.»

on es fabriquen monedes. L'Ajuntament ha comprat una part d'aquest edifici, hi volen posar l'Espai Brossa. La gent de la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics demanàvem que hi fessin un museu de la moneda, però crec que no ens en sortirem. Al final, només hem aconseguit que l'Ajuntament de Barcelona ens encarregui un estudi per tal de documentar l'edifici. L'estem fent entre la Maria Eugènia Ripoll, que és historiadora de l'art, però que ha fet un llibre sobre la Seca de Barcelona, i jo, com a especialista en monedes.»

—I aquesta societat?

—«És una societat científica de l'Institut d'Estudis Catalans. Som uns doscents socis, jo en sóc el president. No som col·leccionistes, ni tampoc tenim res a veure amb el comerç: som historiadors especialitzats, interessats en l'estudi de la moneda.»

—De què ens pot servir saber que hi ha hagut monedes catalanes?

—«És molt llarg d'explicar. La primera cosa que ensenyen les nostres monedes és que l'Estat Català, allò que va començar amb Carlemany el 790 i que va acabar el 1714 amb Felip V, va ser una cosa important. Quan comences a veure que hi ha monedes catalanes de Marsella, de Sicília, de Sardenya, d'Atenes o fins i tot d'Albània, comences a adonar-te que no era una broma, que va ser una cosa seriosa.»

—Ha dit Albània?

—«Sí, però durant poc temps. Van ser uns anys que Alfons el Magnànim va donar ajuda a un cabdill albanès contra la invasió dels turcs. És un episodi curt, semblant a quan l'infant Ferran de Mallorca va conquerir el Principat d'Acaia, que és més o menys al Peloponès. Va durar un any, però va fer moneda. Tenien la capital a Patras, que llavors es

deia Clarença.»

—I a Occitània?

—«També, és clar. Però hi ha dos moments històrics: el de l'expansió occitana que tanca Jaume I, quan signa el Tractat de Corbell, i el que inicia Pere el Gran, quan comença l'expansió mediterrània amb la conquesta de Sicília. Una altra cosa que ensenyen les nostres monedes és que l'expansió catalana no va ser per destruir o per imposar, sinó per fer negoci. A Sardenya, per exemple, s'hi va anar perquè hi havia unes mines de plata i perquè s'hi volien vendre teixits.»

—De fet, descomptant-hi els romans, devien seguir una tradició mediterrània.

—«Sí, ja ho havien fet els fenicis i els grecs. I també ho van fer les ciutats italianes medievals. Pensi en la Reconquesta. Per què els catalans vam anar més lentament que els castellans?»

—Diuen que miraven més cap al nord.

—«És veritat. I també hi ha la qüestió demogràfica, perquè no érem gaires. Ara, també és veritat que als catalans els interessava fer diners. En comptes d'ocupar-los el territori, s'acontentaven fent pagar tributs a tots aquells reietons àrabs.»

—I se'ls imposava la moneda?

—«Això, no. Pagaven les paries, uns impostos. Parlo de Tortosa, de Lleida, de València... De fet, Occitània va ser l'escola de Catalunya, perquè això d'anar pel món fent de comerciants ho vam aprendre de Marsella, de Tolosa o de Carcassona.»

—Però vostè indica que no tots els comtats occitans tenen monedes catalanes.

—«Tots, no. Hi ha dos tipus d'emissions monetàries. Una, és la que feien directament els nostres comtes. Ramon Berenguer va comprar el comtat de Carcassona i Rasés amb l'or que li havien pagat els reietons musulmans. L'altra via, però, era que hi hagués un comte o un vescomte d'Occitània vassall dels comtes de Barcelona. Era la via més habitual. Tanmateix, hem hagut

de rescatar tot això perquè els francesos s'ho havien fet tan seu que havien atribuït les monedes de Ramon Berenguer I o de Ramon Berenguer II al primer comte Ramon que havien trobat.»

-No els devia lligar.

«Els era igual. Però també hi ha aquestes falses atribucions a molts altres llocs. Ara, per exemple, estic treballant sobre els mestres de Rodes, durant l'època que aquesta illa va estar en mans de l'orde dels hospitalers. També van fer moneda, encara que no és catalana. El cas és que hi ha una història castellana sobre la moneda d'aquests mestres en què es diu que hi va haver quinze mestres espanyols. Doncs bé: quatre eren portuguesos; la resta, de la corona catalanoaragonesa. De castella, cap.»

-Però vostè també considera catalana la moneda de Nàpols tot i que a partir del segle XVI, després de Ferran el Catòlic, la majoria dels virreis van ser castellans.

«Hi va haver un problema. L'Estat Català feia la coordinació a través del rei, no es va crear un organisme que coordinés els diferents regnes de la corona encara que tots tenien institucions pròpies. Sí que es va articular el monetarisme, però orgànicament tot passava pel rei i, quan el rei va ser també el rei de Castella, va començar a anar malament. Per aquest motiu Carles I va crear el Consell d'Itàlia. El consell regia els afers de Nàpols i de Sicília. A partir de Ferran el Catòlic, l'Estat Català va anar perdent pistonada política, però el comerç pel Mediterrani va continuar essent actiu fins que els pirates turcs ho van fer impossible.»

-Tornem al principi. Tots els comtats catalans van fer moneda?

«El de Cerdanya sembla que en va fer, però no la coneixem. També el de Ribagorça...»

-No era aragonès?

«En alguns períodes històrics no. És que això de la divisió entre Aragó i Catalunya oscil·la. En

aquesta època, també té moneda catalana Provença...»

-També té la mateixa bandera.

«O potser nosaltres la d'ells. Pastoreau, un heraldista francès, assegura que vam ser els catalans qui vam agafar la bandera de Provença...»

-I és veritat?

«Fa un estudi estadístic i demostra que la concentració més gran de quatre barres es troba a Provença. Sabem que Ramon Berenguer III utilitzava les quatre barres, però també que s'havia casat amb Dolça de Provença.»

-Doncs miri que els aragonesos diuen que són seves.

«Però això sí que no té cap sentit. Les quatre barres eren l'heràldica reial, el rei les va cedir a Catalunya, a Mallorca i a València...»

-I a Aragó?

«No. La dada més antiga que en tenim és del temps de Pere II. El rei mana que li posin les armes d'Aragó en un segell i el que hi posen és una creu i a cada quart, un cap de moro.»

-Com la bandera de Sardènia.

«S'hi acosta. Sembla que això d'Aragó ve d'una batalla que va guanyar Alfons el Bataller a Alcoraz. La llegenda diu que hi va matar quatre reis moros. Moltes monedes aragoneses porten en un costat les quatre barres del rei i, a l'altre, aquella creu i aquells caps.»

-I a Catalunya què hi posaven?

«L'organisme que controlava la moneda a Catalunya era la ciutat de Barcelona. Cada cop que els comtes de Barcelona incorporaven un comtat, eliminaven la moneda privativa i hi feien entrar la seva. En general, posaven l'efígie del rei en un costat i, a l'altre, la creu de Sant Jordi, l'emblema de Barcelona o la creu cristiana. I així fins al temps de l'arxiduc Carles.»

-Els documents parlen de lliures barceloneses.

«Que no és una moneda, sinó una unitat de compte perquè, quan els documents parlen de

«En numismàtica els catalans sempre hem estat uns avançats»

«Les primeres premses d'encunyar monedes es van fer a Barcelona»

«Això d'anar pel món fent de comerciants ho vam aprendre de Tolosa o de Carcassona»

«Amb el maravedí, Castella es va inventar la inflació»

lliures barceloneses, volen dir lliures pagades amb diners catalans; quan diuen sardes, volen dir pagades amb diners sard; quan diuen valencianes, valencià; quan diuen mallorquines, mallorquí... També es podia pagar en or, però. Feien les monedes amb or, amb plata o amb billó, que és una barreja de coure i plata. La moneda física que servia de base a la comptabilitat era el diner. A l'edat mitjana, amb un diner es podia comprar un pa. Com que, tot i que un pa fos un luxe, un diner era poca cosa, per poder portar els comptes es feia servir el sou, que eren dotze diners, i la lliura, que eren vint sous. Era el mateix sistema que feien servir els anglesos amb la lliura, el xiling i el penic. És el sistema que va començar Carlemany i que es va estendre a la majoria dels comtats i regnes europeus, però no a Castella.»

-Què els va passar?

«Doncs que es van inventar un sistema absurd, el del maravedí. Van inventar la inflació quan encara no n'hi podia haver, d'inflació, perquè abans les monedes tenien valor propi. Hi pot començar a haver inflació quan es compara el valor actual d'una moneda amb productes. Doncs bé, tot i tenir monedes d'or, els castellans van ser capaços d'inventar un sistema inflacionari perquè van agafar com a patró el maravedí, que inicialment va ser la moneda d'or dels almoràvits. Els castellans deien: aquesta moneda d'or val tants maravedís, però qui deia quin valor tenir era el rei, i el rei no depenia de ningú, cosa que no passava a les nacions comerciants com la nostra, ja que la moneda també depenia de les institucions. Les diferències entre les mentalitats catalana i castellana es poden explicar, en part, per fets històrics com aquests. Si tens una moneda estable, pots fer estalvis, pots fer negocis i hi pot haver classes mitjanes. Si el rei canvia el valor de la moneda, cada vegada que vol i tant com vol, no es té cap esperança de futur. A l'imaginarri cas-

Museu d'Història de Catalunya

Col·legi de Periodistes de Catalunya

ÚLTIMS DIES

EXPOSICIÓ

COLÒNIES INDUSTRIALS

Museu d'Història de Catalunya
1 desembre 2009 - 7 abril 2010

📞 93 225 47 00
www.mhcat.cat

Generalitat de Catalunya

Diputació de Barcelona AVUI+ CATALUNYA RÀDIO
el Periòdic TR3S 3

MC

tellà, només tenen esperances de sobreviure els *pícaros* i els *xulos*. El tema del diàleg també deriva d'aquest fet. Amb qui havien de dialogar els castellans si el poder del rei era absolut? Però els catalans no som uns casos únics.»

—A qui ens assemblem?

—«Als Països Baixos i a les ciutats medievals italianes, que són, juntament amb Catalunya, tres casos d'oligarquies comercials que compartien el poder amb el rei. Castella s'acosta més a França, però els francesos van ser capaços de rectificar perquè els reis van adonar-se que, si volien anar bé, havien de fer que el país rendís. Castella, en canvi, com podria proveir Amèrica, si no fabricava res? Durant els segles XVII o XVIII, Amèrica es proveeix a través de productes francesos o catalans que entren a Castella a través de les fires.

sar un contrast a aquests pesals. No es refiaven de ningú, tampoc del rei. Més tard, cada argenter va començar a fabricar pesals. La cosa es va anar perfeccionant fins que hi va haver un moment que es va crear la taula del pes. Primer, a Barcelona; després, a qualsevol ciutat que tingués comerç. Si algú tenia dubtes sobre la qualitat d'uns florins, podia anar-hi i demanar que els hi pesessin. A vegades, els preocupava la qualitat de les monedes, però això era més difícil de verificar. Però encara hi ha la Guerra dels Segadors.»

—Què va passar?

—«Doncs que es van fer monedes catalanes de 1640 a 1652, de forma descentralitzada a trenta poblacions catalanes i d'acord amb el model dels Països Baixos. Abans em deies de què serveix estudiar les monedes. Doncs,

«El país havia de rendir. Castella, en canvi, com podria proveir Amèrica, si no fabricava res?»

«La moneda demostra que la I República Catalana va durar tots aquests anys, que va ser un fet»

Però sap què era el que preocupava els castellans? No paren de parlar de la *saca de la moneda*. En comptes de preocupar-se de produir, només es preocupen perquè la moneda se'ls n'anava, ja que havien de comprar productes fets a fora. Acaben vigilant les fronteres i, com que tot havia d'entrar de contraban, era més car.»

—Com ho feien els catalans per controlar que no els enganeyessin amb les monedes?

—«De falsificacions n'hi ha hagut sempre. Ja els grecs feien fer les monedes als artistes més bons per tal que ningú no els les pogués copiar. Els catalans van fer els pesals, uns pesos per verificar que pesaven el que els pertocava. Al principi, fabricava els pesals la Casa de la Moneda, però, després, els estaments barcelonins van voler po-

per exemple, per demostrar que la I República Catalana va durar tots aquests anys, que va ser un fet i no una anècdota.»

—I després del 1714?

—«Tothom sap que se'n van fer durant la Guerra Civil. També, durant la Guerra del Francès, però segur que molta gent no té ni idea que en el temps de Ferran VI, a Burgos, es van fer ardots, unes monedes especials per a Catalunya i que, en el segle XIX, a Berga i a Barcelona, entre altres llocs, també se'n van fer, sobretot durant les guerres carlines. Les últimes són les que va fer la Unió Catalanista l'any 1900 i les que es van emetre durant l'intent insurreccional de Prats de Molló, l'any 1926, l'any 2000, commemorant precisament el centenari d'aquelles de la Unió Catalanista, també se'n van emetre.»